

L'últim jaciment romà del terme que reuneix possibilitats de ser salvat

Valerià Romero i Alarcon

I. ELS ENTORNS

A l'est de la població de Riudoms i a solament 1 km. escàs de distància s'hi troben els *recents enderrocs dels Molins Nous*, situats a l'esquerra de l'antic camí que com única via de comunicació unia Riudoms i Reus fins dates no excessivament llunyanes. És precisament sobre aquest eix de simetria, el qual va lligar ambdues poblacions, on hem catalogat, al llarg del seu trajecte, fins un total de quatre vil·les romanes, entre elles poden apreciar-se equidistàncies d'1 km. aproximadament.

La primera; si prenem com a punt de referència Riudoms, estava emplaçada a l'Hort d'en Jaume Llauredó (Hort del Pelat) a la partida de la Clota, en terrenys que avui estan essent ocupats pel creixement urbà de Riudoms; és ací (Hort del Pelat-Muralla de la Font Nova) on s'iniciava la ruta de comunicació abans esmentada: *el Camí dels Molins Nous*. Seguint el seu traçat des d'aquest punt en direcció a Reus, si fa o no fa a 1 km. i fronterejant amb el mateix camí, hi romanen les restes de la vil·la romana dels Molins Nous, importants per al coneixement del món romà de la zona i, sobretot, per a l'enriquiment del patrimoni històrico-cultural del nostre poble; per aquest doble motiu hem elaborat aquest treball.

Més endavant i també més o menys a 1 km. en direcció a Reus, en front al creuament de camins existents entre Mas d'en Blai i Mas del Sedó, varem localitzar restes arqueològiques pertanyents a una altra vil·la, separada dels suburbis de Reus també uns 1.000 mts., on novament hi vam constatar l'existència de materials propis i característics de vil·les romanes, enclavades a 300 mts. a l'oest i en la vertical sud de la gasolinera Prat de la carretera d'Alcolea del Pinar.

Totes aqueixes dades ens permeten de suposar que el *Camí dels Molins Nous* fou l'antiga via que des d'època romana va servir d'enllaç als habitants de les vil·les enumerades i posteriorment, fins temps relativament pròxims, continuaria la seva tradició, essent l'única ruta d'apropament entre Riudoms i Reus fins la construcció de l'actual carretera.

Cal també que fem esment ara dels jaciments arqueològics pertanyents a vil·les romanes que jalonon el trajecte de la Riera de Maspujols entre el mar i Vilaplana, per llur relació amb les estacions que aquí comentem. Aquelles presenten similars cronologies d'inici i abandonament, les equidistàncies són igualment d'1 km. i alhora guarden relació a un eix de simetria, en aquest cas el curs fluvial de la Riera de Maspujols.

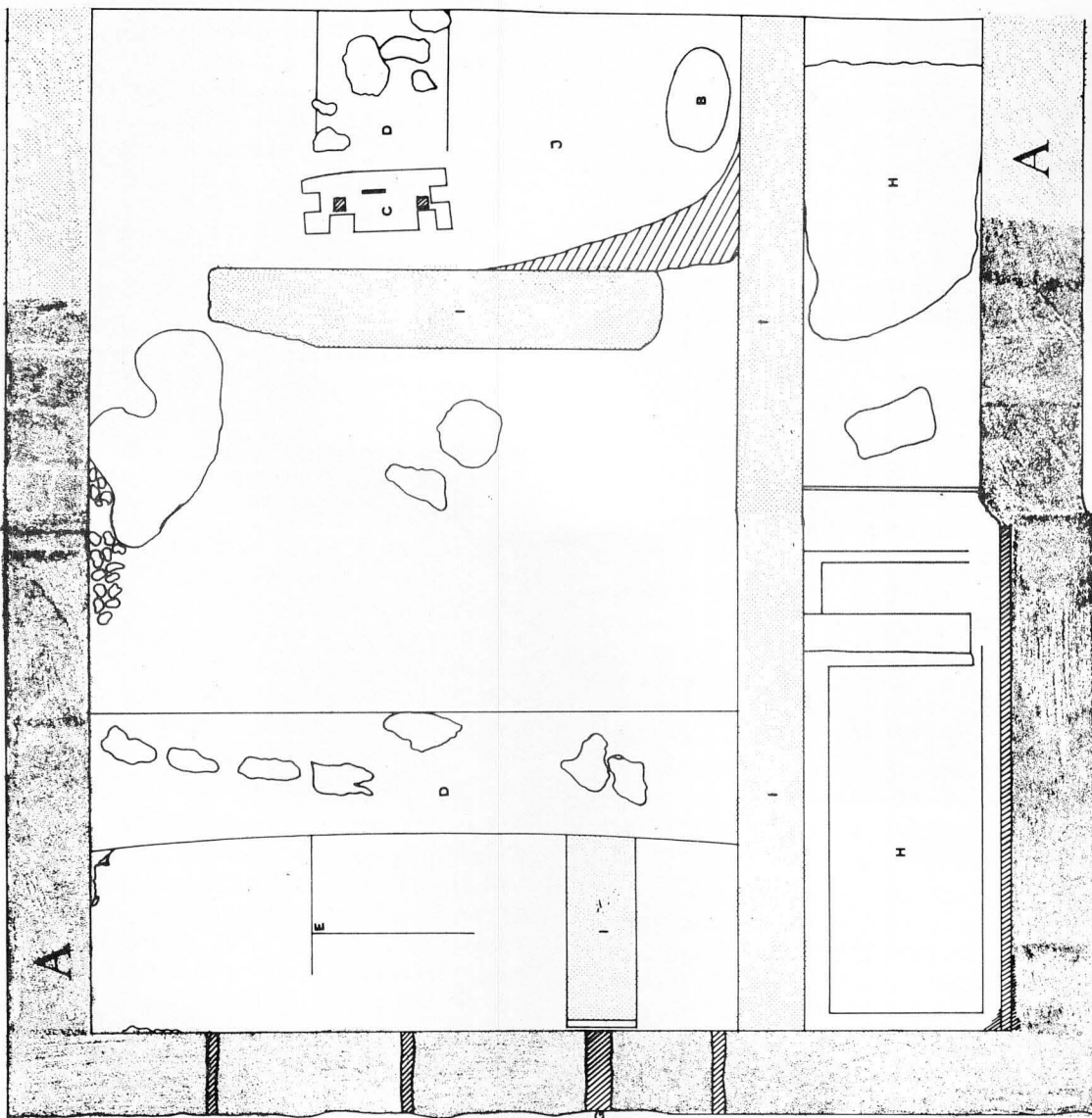
Aquesta breu introducció de l'entorn històric del món romà de Riudoms, en l'estat actual de la investigació arqueològica i d'aquest període en particular; ens permet situar-nos en l'apicentre d'un dens nombre d'estacions romanes que li otorguen, avui, una importància singular per l'estudi de les vil·les, la centuriació (repartiment de terres), l'agricultura, la indústria, el comerç i, en definitiva, la romanització del Camp de Tarragona.

II. LA VIL·LA ROMANA DELS MOLINS NOUS

Situació

Les ruïnes d'aquesta vil·la s'estenen i ocupen part de tres finques particulars: a l'est la quasi totalitat del solar i finca dels Molins Nous, terrenys que, aprofitant l'ocasió, diem que foren de l'Ajuntament fins l'any 1973; al

N

A) murs. B) sitja. C) premsa. D) paret de fang. E) línies de cendra.
G) forats. H) dipòsits. I) parets. J) sòl d'opus testaceum.

nord-est s'endinsen en bona part del mas propietat d'en Josep M. Gili; ocupant el nucli central d'instal·lacions fins ara descobertes una petita porció de la propietat rústega de la Marquesa de Montalto. En aquesta diminuta parcel·la és on hem desenvolupat el nostre estudi amb resultats altament positius, no per les tro-

balles materials, sinó pels resultats obtinguts. És aquest bocinet el que, en definitiva, tant pel seu contingut històric com per la seva situació jurídica, seria susceptible de ser recuperat, per a un millor coneixement de les arrels històriques i salvaguarda del patrimoni cultural de Riudoms.

Les restes arqueològiques

La primera notícia de l'existència d'aquesta vil·la ens la va proporcionar gentilmente en Josep M. Gili, propietari dels terrenys en els quals immediatament al nord-est del nucli central de les habitacions excavades per nosaltres s'hi allarguen part d'algunes dependències pertanyents a l'estació arqueològica. La prospecció inicial vàrem dur-la a terme amb el propietari; en ella ja comprovàrem, sense cap dubte, que les restes escampades per una extensa àrea que inclou tota la vall que s'obre al peu del jaciment corresponien a una vil·la romana. Després de noves i intenses visites, intuïrem la presència d'edificacions sota els nivells de les terres de conreu, centrant la nostra atenció en un clos format de manera visiblement artificial per l'acumulació de deixalles agrícoles, residus de construccions i pedres, cobertes d'una garriga espessa (esbarzers i altres mates).

Els primers treballs de desmuntatge els vàrem dur a terme comptant amb la col·laboració de professors i alumnes del Centre Escolar local "Beat Bonaventura"; darrera dels quals van quedar plenament confirmades les nostres sospites en sortir sota el munt de la runa i garriga, primerament uns murs i habitacions i posteriorment diversos dipòsits amb sòl d'"opus testaceum", alineats en sentit vertical respecte a les instal·lacions centrals de la vil·la.

Tot el conjunt de construccions hagué de correspondre a un molí d'oli, sense descartar altres tipus d'activitats industrials: elaboració de vi, salat de peix, etc. Començaria a funcionar en la 2ª m. del segle II a.d.C. i amb etapes intermitges d'abandonament, destrucció i reformes en els segles III i IV de l'Era; arriba fins els últims decennis del s. V, data en la que el vell molí és deixat definitivament per ser substituït, tal vegada, per noves instal·lacions o *Molins Nous*. Segui com sigui, el fet és que des del s. II a.d.C. fins al s. V existí en aquell lloc un molí, al costat del qual trobàrem altres restes de molins més moderns, corresponent aqueixos als *Molins Nous*. D'entre les troballes que ens permeten donar aqueixes cronologies destaquen nombrosos fragments de ceràmica campaniana dels tipus A i B (segle -II a -75 a.d.C. i -100 al -50 respectiva-

ment), dipositades en el nivell més antic, el que nosaltres anomenàrem estrat de fons.

A l'estrat mig, que el definírem nivell de cendres, s'hi va trobar abundant material ceràmic del s. III de l'Era, data en la qual les construccions fins ara recuperades patiren un incendi o una destrucció important a conseqüència del qual els nivells inferior i mig romangueren fora de servei, no tornant-se a fer servir de bell nou.

En els segles III-IV es va escometre una reforma en un intent de posar novament en servei el suposat molí: sobre una capa reomplerta que cobreix els mencionats nivells (inferior i de cendres) s'hi superposaren unes altres instal·lacions, per a la qual cosa s'aprofitarem els paraments antics.

Damunt la superfície reomplerta s'hi construí, així mateix, un paviment compost per pedres petites i morter de calç.

D'aqueixa època deuen ser fins i tot els dipòsits o cisternes amb sòl d'"opus" que anomenàvem abans. Encara que és veritat que aquesta dada no ha pogut ser confirmada per trobar-se pràcticament arran de les terres de cultiu actuals; en conseqüència no és fiable classificar-los pels materials apareguts en superfície, ja que han pogut haver estat arrossegats per l'acció de les labors agrícoles.

Entre els materials recobrats mereixedors d'atenció figuren cinc monedes, tres d'elles en bastant mal estat i són tractades encara per tal de restaurar-les; les dues restants reafirmen cronològicament les dates obtingudes dels elements ceràmics. La primera fou trobada sobre el paviment de pedres i morter i pertany al regant de Claudi II el Gòtic (263-70 d.d.C.). La segona es trobà en íntim contacte amb diversos objectes metàl·lics al fons d'una habitació o receptacle, que presenta tots els indicis d'haver-se usat com abocador de broses de la vil·la, i és del període 307-337, corresponent al regant de Constantí I.

Valdria la pena destacar l'aparició d'un bloc de pedra de grans proporcions (procedent de la cantera romana del Medol -Tarragona-, el qual presenta parts rebaixades expressament per a ser utilitzat "molt possiblement" com a contrapès d'una premsa d'oli) i d'una mola d'oli.

III. CONCLUSIÓ

Darrera d'aquest primer estudi de les ruïnes arqueològiques de la vil·la romana dels Molins Nous, tot sembla indicar que no fou més que un molí d'oli que s'iniciaria cap a la meitat del s. —II i es perllongà fins els segles IV-V, data en que seria reemplaçada per un *nou molí* al costat mateix d'on va existir el *molí vell*. La toponímia, que ha conservat fidelment la tradició de l'existència de molins en aquell indret, ens recorda al mateix temps la seva pluralitat en el nom de la *Partida dels Molins Nous*.

S'ha de destacar, últimament, el fet de que els

habitants de la “vil·la-molí”, des d'un principi, semblen ser gent autòctona romanitzada que roman fidel a la seva cultura “Ibèrica”. Els grafitis trobats foren gravats uns sobre argamassa tendra del revestiment d'un mur i els altres sobre vasos dels segles I, II i III; dels quals n'hem trobat sols fragments. Van emprar exclusivament caràcters ibèrics, fet que fa pensar que la vil·la o molí romà estigué regentada sempre per gent del país, la qual va mantenir un status de tradició familiar més aviat pobre; i que conservà i llegà el seu patrimoni cultural a través de les distintes generacions que l'ocuparen.

V. R. A.

mal, mel, mil, mol, mul

Eixericar-se

Josep M. Virgili

Sovint hem sentit que algú es queixava que la nostra llengua no tenia tanta extensió de vocabulari com d'altres adduint exemples com *cua* o *coa* (en castellà *cola* i *rabo*), *coixí* (en castellà *cojín* i *almohada*) i altres de similars.

Certament que aquests exemples es donen, però també passa sovint que és a l'inrevés, és a dir que, a un sol mot castellà, se'n corresponen dos, o més, en català. Un cas d'aquests és el del mot castellà *despejar*, el qual a vegades no sabem ben bé com cal que sigui traduït a la nostra llengua cosa que fa que se l'usi —com a castellanisme— tot parlant, i, a vegades, escrivint en català. De quan algú està abaltit i deixa d'estar-ho en diem *deixondir-se*, *desensopir-se*, *eixorivir-se* i *eixericar-se* (aquest darrer derivat no recollit pel diccionari normatiu, però molt utilitzat a Riudoms).

Quan el cel no està gens ennuvolat diem que està *ras* (i és molt típica l'expressió *estar ras com un cap de frare*, per tal d'indicar que ho està molt).

Quan ens referim a buidar de fato algun lloc diem *desembarassar* (pronunciat, aquí, “*desembrassar*”). Així diem: *desembarassar una habitació*, *la taula*, etc. Si parlem de matemàtiques direm que *aïllem la incògnita*, a l'hora de resoldre una equació algèbrica. I també podem dir —si és en sentit figurat— *aclarir* una incògnita.

J. M. V.